

ข้อพิจารณาเรื่องการคืนของกลางระหว่างการดำเนินคดี ในคดีบางประเภท

พ.ต.ท.หญิง พรทิพย์ ล.วีระพรรค

กรมสอบสวนคดีพิเศษ

ในการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อดำเนินคดีอาญา พนักงานสอบสวนมีอำนาจที่จะยึดไว้ซึ่งสิ่งของที่มีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือได้ใช้หรือสงสัยว่าได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๘๕ วรรคสาม บัญญัติว่า สิ่งของใดที่ยึดไว้ เจ้าพนักงานมีอำนาจยึดไว้จนกว่าคดีถึงที่สุด เมื่อเสร็จคดีแล้วก็ให้คืนแก่ผู้ต้องหาหรือแก่ผู้อื่นซึ่งมีสิทธิเรียกร้องขอคืนสิ่งของนั้น เว้นแต่ศาลจะสั่งเป็นอย่างอื่น

บทบัญญัติมาตราดังกล่าว เป็นการให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจยึดสิ่งของต่างๆที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้จนกว่าคดีถึงที่สุด แต่แม้คดีจะยังไม่ถึงที่สุด หากผู้มีสิทธิเรียกร้องขอคืนสิ่งของนั้น และพนักงานสอบสวนเห็นว่าสิ่งของนั้นไม่จำเป็นต้องใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดี พนักงานสอบสวนก็อาจคืนสิ่งของดังกล่าวได้ก่อนคดีถึงที่สุด (ความเห็นคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่องเสร็จที่ ๔๓๖/๒๕๓๐, ๒๔๑/๒๕๓๑) แต่ในทางตรงข้าม หากของกลางดังกล่าวมีความจำเป็นต่อการพิสูจน์ความผิด เช่น เป็นของกลางใดเกี่ยวข้องกับกรณีวินิจฉัยประเด็นสำคัญแห่งคดีโดยตรง และไม่อาจใช้พยานหลักฐานอื่นแทนได้ดีกว่าทั้งในด้านความน่าเชื่อถือหรือความสะดวกแก่การสืบพยาน หรือของกลางใดที่ศาลรับไว้เป็นพยานวัตถุหรือพยานเอกสารในสำนวนแล้ว ถือว่ามีความจำเป็นต่อการพิสูจน์ความผิด หรือเป็นของกลางที่ศาลสั่งรับไว้เพราะมีไว้เป็นความผิดหรือได้มาหรือได้ใช้ในการกระทำความผิด ก็ไม่ควรคืนให้

ของกลางที่มีข้อตกลงในการยึดหรือการเก็บรักษาระหว่างส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเป็นกรณีพิเศษ ต้องถือปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบหลักเกณฑ์นั้นๆ เช่น ของกลางในคดีความผิดเกี่ยวกับการป่าไม้ ต้องถือปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบหลักเกณฑ์ที่กรมป่าไม้กำหนดโดยเคร่งครัด^๑ หรือการยึดหรืออายัดของกลางอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยแร่ ต้องส่งให้ทรัพยากรธรณีประจำท้องที่เป็นผู้ดูแลและเก็บรักษาตามระเบียบของกระทรวงอุตสาหกรรม เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม อำนาจในการจัดการเกี่ยวกับของกลางเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ ส่วนการดูแลรักษาของกลางในระหว่างการสอบสวน ถือว่าหน่วยงานดังกล่าวกระทำการดูแลรักษาของกลางแทนพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการเท่านั้น หน่วยงานดังกล่าวไม่มีอำนาจจัดการเกี่ยวกับของกลางแต่อย่างใด (คำพิพากษาฎีกาที่ ๒๓๑๑/๒๕๔๓)

เมื่อมีการกระทำความผิดกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ มาตรา ๖๔ ทวิ วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช ๒๔๘๔ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ ๕) พ.ศ.๒๕๑๘ บัญญัติให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจยึดบรรดา เครื่องมือ เครื่องใช้ สัตว์พาหนะ ยานพาหนะ หรือเครื่องจักรกลใดๆ ที่บุคคลได้ใช้ หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าได้ใช้ในการกระทำความผิด เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ จนกว่าพนักงานอัยการสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีหรือจนกว่าคดีจะถึงที่สุด ทั้งนี้ ไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นของผู้กระทำความผิดหรือของผู้มีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ในกรณีที่ปรากฏว่าทรัพย์สินที่พนักงานเจ้าหน้าที่ได้ยึดไว้ไม่ใช่ของของผู้กระทำความผิดหรือของผู้มีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิด มาตรา ๖๔ ตรี แห่งพระราชบัญญัติป่าไม้ฯ บัญญัติให้พนักงานเจ้าหน้าที่โดยอนุมัติรัฐมนตรีคืนทรัพย์สินให้แก่เจ้าของก่อนพนักงานอัยการจะมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีหรือก่อนคดีจะถึงที่สุดได้ หากปรากฏว่าทรัพย์สินนั้นไม่จำเป็นต้องใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีที่เป็นเหตุให้ทรัพย์สินนั้นถูกยึด หรือเป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากเจ้าของโดยการกระทำความผิดอาญา

มีประเด็นข้อพิจารณาว่า หากในระหว่างการสอบสวน ผู้ที่มีสิทธิเรียกร้องคืนสิ่งของซึ่งเป็นของกลางเพื่อไปดูแลรักษา พนักงานสอบสวนจะมีข้อพิจารณาอย่างไร จะต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติป่าไม้ฯ มาตรา ๖๔ ตรี หรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๘๕/๑ หรือไม่อย่างไร

กรณีที่เป็นการคืนของกลางระหว่างการสอบสวน เจตนารมณ์ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๘๕/๑ ที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานยึดสิ่งของต่างๆ ที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้จนกว่าคดีถึงที่สุด บางกรณีอาจต้องยึดสิ่งของดังกล่าวไว้เป็นเวลานาน ทำให้สิ่งของนั้นชำรุดบกพร่อง เสื่อมประโยชน์หรือเสื่อมราคา ก่อความเสียหายแก่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลยหรือผู้อื่นซึ่งมีสิทธิเรียกร้องคืนสิ่งของนั้น สมควรกำหนดให้เจ้าพนักงานมีอำนาจใช้ดุลพินิจผ่อนผันให้บุคคลดังกล่าวรับสิ่งของไปดูแลรักษาหรือใช้ประโยชน์ในระหว่างการดำเนินคดีอาญาเพื่อเป็นการบรรเทาความเสียหาย และเพื่อคุ้มครองสิทธิของประชาชนผู้สุจริต ตลอดจนลดภาระของเจ้าพนักงานในการดูแลรักษาสิ่งของนั้น ซึ่งเป็นการรับของกลางไปดูแลรักษา หรือใช้ประโยชน์ระหว่างการสอบสวนเท่านั้น มิใช่เป็นการคืนของกลางให้เป็นสิทธิขาดแก่ผู้ร้องขอคืน

ในการคืนทรัพย์สินของกลางที่พนักงานเจ้าหน้าที่ได้ยึดไว้ระหว่างการดำเนินคดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ เป็นกระบวนการหนึ่งในระหว่างการดำเนินคดี โดยเจ้าพนักงานมีอำนาจใช้ดุลพินิจผ่อนผันให้บุคคลดังกล่าวรับสิ่งของไปดูแลรักษาหรือใช้ประโยชน์ในระหว่างการดำเนินคดีอาญาเพื่อเป็นการบรรเทาความเสียหาย และเพื่อคุ้มครองสิทธิของประชาชนผู้สุจริต ตลอดจนลดภาระของเจ้าพนักงานในการดูแลรักษาสิ่งของนั้น ซึ่งเป็นการรับของกลางไปดูแลรักษา หรือใช้ประโยชน์ระหว่างการสอบสวนเท่านั้น ดังนั้น หากมี

ผู้ร้องขอคืนของกลางระหว่างการดำเนินคดี พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการจะร้องขอรับของกลางจากกรมป่าไม้เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๘๕/๑ ได้ซึ่งมิใช่เป็นการคืนทรัพย์สินของกลางให้แก่เจ้าของโดยเด็ดขาด จึงไม่ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช ๒๔๘๔ มาตรา ๖๔ ตรี ที่ให้พนักงานเจ้าหน้าที่โดยอนุมัติรัฐมนตรีมีอำนาจคืนทรัพย์สินของกลางที่ยึดไว้ก่อนพนักงานอัยการจะมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีหรือก่อนคดีจะถึงที่สุดได้ ซึ่งในกรณีหลังนี้เป็นการคืนทรัพย์สินของกลางให้แก่เจ้าของโดยเด็ดขาด (บันทึกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่องเสรีจที่ ๕๒๙/๒๕๕๔)

คดีอีกประเภทหนึ่งที่จะนำมากล่าวถึงในที่นี้ คือ การดำเนินการเกี่ยวกับของกลางในคดีความผิดเกี่ยวกับการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา(ลิขสิทธิ์) ซึ่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.๒๕๓๗ มาตรา ๗๕ บัญญัติว่า บรรดาสิ่งของที่ได้ทำขึ้นหรือนำเข้ามาในราชอาณาจักรอันเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์หรือสิทธิของนักแสดงตามพระราชบัญญัตินี้ และยังเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้กระทำความผิดตามมาตรา ๖๙ หรือมาตรา ๗๐ ให้ตกเป็นของเจ้าของลิขสิทธิ์หรือสิทธิของนักแสดง ส่วนสิ่งที่ได้ใช้ในการกระทำความผิดให้ริบเสียทั้งสิ้น

บทบัญญัติดังกล่าว เป็นการกำหนดวิธีจัดการกับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดไว้เป็นการเฉพาะ คือบรรดาสิ่งของที่ได้ทำขึ้นอันเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์หรือสิทธิของนักแสดงตามพระราชบัญญัตินี้ และยังเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้กระทำความผิดตามมาตรา ๖๙ หรือมาตรา ๗๐ ต้องส่งมอบให้กับเจ้าของลิขสิทธิ์ ส่วนสิ่งที่ได้ใช้ในการกระทำความผิดให้ริบเสียทั้งสิ้น

มีกรณีตัวอย่างการขอคืนของกลางซึ่งเป็นสินค้าที่มีข้อพิพาทเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ ซึ่งพนักงานสอบสวนคดีพิเศษได้ยึดไว้ระหว่างการดำเนินคดี ต่อมาในชั้นพิจารณาคดี ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางพิพากษายกฟ้องและให้คืนของกลางแก่จำเลย จำเลยจึงมาขอรับของกลางคืน แต่เนื่องจากคดีนี้ อัยการได้ยื่นอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง คดีจึงยังอยู่ระหว่างการพิจารณา ทั้งยังมีความเห็นของพนักงานอัยการที่เห็นว่า ของกลางดังกล่าวก็เป็นวัตถุพยานที่สำคัญสำหรับการตรวจพิสูจน์ความเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ตามนัยของกฎหมาย หากพนักงานสอบสวนคดีพิเศษคืนทรัพย์สินของกลางให้แก่เจ้าของก่อนคดีถึงที่สุด ภายหลังจากศาลฎีกามีคำวินิจฉัยไปในทางอื่น ก็จะมีผลให้การจัดการทรัพย์สินของกลางเปลี่ยนแปลงไปได้ ประกอบกับเหตุผลที่เจ้าของอ้างขอคืนทรัพย์สินของกลาง อาจทำให้ทรัพย์สินไม่คงอยู่ หากภายหลังจากศาลฎีกามีคำสั่งอย่างอื่น ก็จะทำให้ไม่สามารถจัดการทรัพย์สินได้ตามบทบัญญัติของกฎหมายหรือไม่สามารถบังคับได้ตามคำพิพากษา ดังนั้น ในคดีนี้แม้ศาลจะพิพากษายกฟ้องและให้คืนของกลางให้จำเลย แต่เมื่อพนักงานสอบสวนคดีพิเศษได้พิจารณาจากเหตุผลดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จึงยังไม่คืนของกลางให้แก่จำเลย

แต่อย่างไรก็ตาม ในเรื่องการขอคืนของกลางในระหว่างการสอบสวน หากพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่อนุญาต ผู้ยื่นคำร้องขอคืนของกลางมีสิทธิยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งนี้ต่อศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาดังกล่าวได้ภายใน ๓๐ วันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งการไม่อนุญาตและให้ศาลพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับอุทธรณ์ คำสั่งของศาลให้เป็นที่สุด และในกรณีที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตศาลอาจเรียกประกันหรือกำหนดเงื่อนไขอย่างหนึ่งอย่างใดได้ตามที่เห็นสมควร ซึ่งบทบัญญัติของกฎหมายในส่วนนี้ จึงเป็นการสร้างหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของผู้ที่เกี่ยวข้องมิให้ถูกละเมิดเกินสัดส่วนแห่งความจำเป็น

๑๘ มีนาคม ๒๕๕๗

° ระเบียบกรมป่าไม้ว่าด้วยมาตรการควบคุม ตรวจสอบและเร่งรัดการดำเนินคดีอาญา พ.ศ.๒๕๕๒